

e-mail: marmul61@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5589-9338>

Чорний Богдан Сергійович, кандидат економічних наук, докторант

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

e-mail: ekonomika2013@ukr.net

Пеньковський Валентин Сергійович, кандидат економічних наук, викладач кафедри професійної освіти,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

e-mail: penkovskijvalentin493@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Marmul Larisa, doctor of economic sciences, professor, professor of the Department of Economics, Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

Str. Sukhomlinskoho, 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: marmul61@ukr.net

Chornyi Bohdan, Candidate Of Economic Sciences, Doctoral Candidate

Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: ekonomika2013@ukr.net

Penkovsky Valentin, Candidate of Economic Sciences, Lecturer of the Department of Vocational Education, Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

Str. Sukhomlinskoho, 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: penkovskijvalentin493@gmail.com

УДК 336.226

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-55-131-139>

ДОМІНАНТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Пасічний М. Д.,
Нікітішин А. О.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізм розробки і реалізації податкової політики держави.

Метою дослідження є обґрунтування домінант державної податкової політики, враховуючи виклики сучасної війни.

Методи дослідження. Задля вирішення поставлених завдань дослідження використано сукупність методів і підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано системний й структурний підходи, методи узагальнення, аналітичної оцінки, синтезу, порівняння, наукового абстрагування.

Результати роботи: В статті обґрунтовано пріоритетні напрями податкової політики держави, враховуючи виклики воєнного стану та особливого періоду. Систематизовано інституційні зміни податкової політики держави після повномасштабної війни. Визначено, що ключовим принципом сучасної податкової політики України є адаптивність. Досліджено показники формування доходів Державного бюджету України після початку гібридної та повномасштабної агресії. Доведено актуальність призупинення збільшення рівня акцизного оподаткування з огляду на показники тіньового ринку. Визначено потребу проведення комплексної податкової реформи в умовах післявоєнної відбудови.

Галузь застосування результатів. Податкова політика держави та інструменти її реалізації.

Висновки. Доцільно забезпечити інституційні перетворення податкової політики з метою підвищення її транспарентності, справедливості, фіскальної спроможності. Важливо покращувати технологічну складову розвитку податкової служби, яка б ефективно адмініструвала податки та збори, надавала якісні та зручні адміністративні послуги платникам податків і зборів.

Домінантними напрямками розвитку податкової політики держави в сучасних умовах має стати: ефективне управління діяльністю податкових інституцій за рахунок підвищення рівня автоматизації робочих процесів та процедур, створення умов для забезпечення стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, подальшого удосконалення системи внутрішнього контролю органів Державно податкової служби України; нова якість адміністрування податків і зборів з урахуванням масштабних викликів пов'язаних із запровадженням воєнного стану; комплексна боротьба з ухиленням від оподаткування на основі імплементації міжнародних стандартів та покращення наявних аналітичних інструментів.

Затяжна тривалість війни та суттєве зростання дефіциту бюджету обумовлює необхідність розширення фіскального простору країни, що є актуальним напрямком подальших досліджень.

Ключові слова: податки, податкова політика, бюджетні доходи, фіскальна результативність, воєнний стан.

THE TAX POLICY DOMINANTS

Pasichniy Mykola,
Nikitishin Andriy

The research subject includes the theoretical basis and mechanism of tax policy formation and realization.

The study aims to determine tax policy priorities, considering the modern war challenges.

Methods. *In order to achieve the appropriate tasks, we used a set of methods and approaches that helped to ensure the conceptual unity of our investigation. The systemic and structural approaches, generalization methods, analytical evaluation, synthesis, comparison, scientific abstraction are applied.*

Results. *In the paper we distinguished the dominants of tax policy, taking the challenges of martial law and the special period into account. Also, we systematized the institutional changes in the tax policy after the full-scale war. It was determined that adaptability is the key principle of tax policy formation in Ukraine now. We compared the budget revenues' indicators of the State Budget of Ukraine after the beginning of the hybrid and full-scale aggression. Authors justified the urgency of suspending the increase in excise tax on tobacco, considering the level of shadow market. The need for a comprehensive tax reform in the post-war reconstruction period has been determined.*

Practical implications. *Tax policy and instruments of its implementation.*

Conclusions. *It is advisable to ensure institutional transformations of tax policy in order to increase its transparency, fairness, and fiscal capacity. It is important to improve the technological component of the tax service development, which would effectively administer taxes and fees, provide high-quality and convenient administrative services to taxpayers.*

In modern conditions the dominants of tax policy should be: effective fiscal management by increasing the level of work automation, creating conditions for ensuring a stable and protected IT infrastructure, further improvement of the internal control system of the State Tax Service of Ukraine; new quality of taxes and fees administration, taking into account the large-scale challenges associated with the introduction of martial law; comprehensive fight against tax evasion based on the implementation of international standards and improvement of existing analytical tools. The war duration and the significant increase of fiscal deficit determine the need to enhance the fiscal space, which is a vital direction for further research.

Keywords: *taxes, tax policy, budget revenues, fiscal performance, martial law*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, яка розпочалась наприкінці лютого 2022 р. суттєво вплинула на економіку України, Європи та світу загалом. За прогнозними оцінками міжнародних фінансових організацій та Національного банку України реальний валовий внутрішній продукт за підсумками року знизиться на 32–36%. Серйозні пошкодження інфраструктури, внутрішня та зовнішня міграція населення, ускладнення логістичних маршрутів та шоки ринку енергоносіїв позначились на динаміці та структурі бюджетних доходів. Питома вага податкових надходжень у структурі доходів зведеного бюджету за підсумками III кварталів 2022 р. складає 65,6%, хоча перед війною значення даного показника стабільно перевищувало 80%. З початком повномасштабної військової агресії уряд оперативно розпочав реалізовувати дискреційну фіскальну політику - цілеспрямовано змінюючи розміри податкових доходів, державних витрат, сальдо державного бюджету тощо, активно протидіючи негативним наслідкам викликаних війною. На перший план вийшла стимулююча податкова політика, зокрема зменшення податкового навантаження на платників податків, їх підтримка в умовах різкого погіршення умов ведення фінансово-господарської діяльності. В умовах воєнного стану, для підтримки належного рівня соціально-економічного розвитку країни, важливо формувати нові та коректувати діючі доміанти податкової політики держави з метою забезпечення збалансованого бюджетно-податкового регулювання, що визначає актуальність дослідження. Важливо удосконалювати підходи до розробки і реалізації державної податкової політики в умовах війни, гармонійно знаходячи баланс між фіскальними цілями та збереженням умов для відновлення економічного зростання. Особливо актуальним є адаптації податкового законодавства до норм і правил Європейського Союзу (далі ЄС), враховуючи отримання статусу державою кандидата на членство в ЄС.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання розвитку механізму формування і реалізації вітчизняної державної податкової політики досліджені у наукових працях К. Швабія, А. Нікітішина, І. Чугунова [1, 5, 6]. Пильна увага вітчизняних і зарубіжних учених приділена питанням удосконалення регуляторного механізму податкової політики, інституційних засад її координації з іншими складовими економічної політики держави, обґрунтуванню пріоритетів фіскального регулювання економіки. Даними питаннями активно займаються А. Ауербах, Ф. Біанчі, Дж. Бостон та Р. Преббл, А. Соколовська та інші [7-10].

Предмет дослідження складають теоретичні засади та механізм розробки і реалізації податкової політики держави.

Метою дослідження є обґрунтування доміант державної податкової політики, враховуючи виклики сучасної війни.

Методи дослідження. Задля вирішення поставлених завдань дослідження використано сукупність методів і підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано системний

й структурний підходи, методи узагальнення, аналітичної оцінки, синтезу, порівняння, наукового абстрагування.

Викладення основного матеріалу. Згідно теоретичних концепцій та емпіричних спостережень найбільш нейтральними до процесів економічного розвитку є категорія податків на споживання. Враховуючи вітчизняні реалії, де податок на додану вартість (далі ПДВ), акцизний податок та мито генерують більше половини податкових надходжень владним інституціям слід сконцентруватись на питаннях розвитку механізму адміністрування, забезпечити прогнозованість та стабільність податкового середовища для платників податків, та підвищити результативність взаємної співпраці щодо розвитку податкового законодавства. За сучасних умов критично важливим є дотримання та виконання державою зобов'язань щодо відшкодування ПДВ, адже при економічній рецесії та зниженні експортного потенціалу підприємства потребують оборотних коштів. Демонструючи виконання своїх зобов'язань, держава сприятиме зростанню рівня довіри платників податків до здійснюваної політики, що є важливим фактором забезпечення економічного розвитку у наступних бюджетних періодах.

Належний рівень реалізації податкової політики вимагає оперативного реагування владними інституціями на екзогенні та ендогенні чинники, які впливають на фіскальні механізми формування податкових надходжень зведеного, державного та місцевих бюджетів [5]. Для податкової політики є характерним вплив на соціально-економічні процеси із затримкою – часовий лаг, який включає:

- розрив сприйняття – проміжок між початком розбалансування та його ідентифікацією;
- адміністративний розрив – час від розробки заходів до початку їх реалізації;
- операційний розрив – період між початком реалізації заходів та їх дією на практиці, отриманням результату.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України в Україні 24 лютого 2022 року введено воєнний стан. Уряду вдалося максимально швидко зміцнити інституційну базу та реалізувати комплекс заходів дискреційної фіскальної політики з метою забезпечення належного функціонування вітчизняної економіки, бюджетної та податкової системи (табл. 1). Вагомими інституційними змінами у податковій політиці держави стала лібералізація системи оподаткування, зокрема надано можливість для суб'єктів господарювання працювати на спрощеній системі оподаткування та сплачувати податок за ставкою 2% від обороту. До введення зазначених змін ставка була 3% для платників податку на додану вартість та 5% для неплатників зазначеного податку з річним лімітом доходу 7,6 млн. грн. Для платників єдиного податку 1-ї та 2-ї груп на період дії воєнного стану в країні передбачено добровільну сплату цього податку. Також звільнено від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення товарів на митну територію України платниками єдиного податку 1-ї, 2-ї та 3-ї групи, що сплачують податок за ставкою 2%.

Таблиця 1. Інституційна база формування та реалізації домінантів податкової політики держави у період воєнного стану.

№	Назва регулюючого документу: Закону України	Дата прийняття	Дата набрання чинності
1	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану»	03.03.2022	07.03.2022
2	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»	15.03.2022	17.03.2022
3	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану»	24.03.2022	05.04.2022
4	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану»	01.04.2022	16.04.2022
5	«Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»	21.04.2022	30.04.2022
6	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану»	12.05.2022	27.05.2022
7	«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за користування надрами для видобування газу природного на період дії воєнного стану»		
8	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання виробництва спирту етилового денатурованого»	31.05.2022	07.06.2022
9	«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування»	21.06.2022	01.07.2022

Джерело: розроблено авторами.

Вже з 17 березня 2022 р. влада вдалась до застосування пониженої ставки ПДВ у розмірі 7% для пального задля недопущення різкого стрибку цін в країні на даний тип товарів в умовах зростання вартості нафти на світових ринках. Одночасно було скасовано сплату акцизного пального на нафтопродукти, водночас з 30 вересня 2022 р. влада повернулась до його справляння, але за ставками, які суттєво нижчі за довоєнний рівень – 100 євро/1000 л для бензину й дизелю, 52 євро/1000 л для газу.

Застосовуючи зниження податкового навантаження у сфері податків на споживання здійснюється пом'якшувальний вплив на інфляцію. Вартість пального закладена у ціну товарів масового вжитку, адже логістичні витрати є їх важливою складовою. Використання фіскальних стимулів в умовах війни дозволяє підтримати купівельну спроможність домогосподарств, що є проявом соціальної справедливості. Держава демонструє підтримку населенню та бізнесу за часів економічної невизначеності та погіршення соціально-економічної ситуації. Одним з важливих кроків у сфері оподаткування за умов воєнного стану стало застосування пільгових умов для безмитного імпорту автотранспортних засобів. Ініціювання таких кроків відбулось внаслідок пошкодження та знищення транспортних засобів від бойових дій, а також необхідності забезпечення національної армії та відповідних підрозділів автомобільною технікою для введення бойових дій та транспортних цілей. Задовольнивши першочергові потреби населення, підприємництва та збройних сил (довідково за період функціонування даних положень з квітня по 30 червня 2022 р. імпортовано понад 240 тисяч транспортних засобів) з 1 липня 2022 р. дія фіскальних стимулів була припинена. На новій стадії ведення війни проти України здійснюються численні масовані обстріли державної енергосистеми, що обумовило суттєві пошкодження та дефіцит електрики в країні. За таких умов уряд ініціював звільнення від сплати ПДВ та ввізного мита операції з імпорту електричних генераторів, трансформаторів, акумуляторів та іншого спеціалізованого обладнання. Фіскальний захід має на меті підтримати населення і бізнес в умовах проходження надскладного опалювального сезону та забезпечення альтернативними джерелами енергії при потенційному «блекауті». За даними заступника голови комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики з 01 по 21 листопада 2022 р. на митно території країни вже ввезено понад 136 тисяч генераторів різної потужності. Дані цифри свідчать про значний попит на таку продукцію з боку суспільства. З огляду на зазначене, можемо пересвідчитись, що одним з ключових принципів при формуванні та реалізації сучасної державної фіскальної політики є адаптивність. Держава, виходячи з суспільних потреб, незважаючи на значні фіскальні потреби бюджету надає податкові пільги для товарів масового вжитку, які критично необхідні для нормальної повсякденної діяльності. Запроваджені податкові пільги мають цільове призначення та тимчасовий спектр дії, водночас саме такий підхід до використання фіскальних стимулів є запорукою ефективності їх застосування.

Значної трансформації зазнала система податкового контролю: встановлено частковий (дозволяється проведення фактичних та камеральних перевірок – у разі подання заяви про повернення суми бюджетного відшкодування) та тимчасовий (на період дії правового режиму воєнного стану) мораторій на проведення податкових перевірок платників податків. Врегульовано питання втрати первинних документів на території населених пунктів, де проводять (проводили) бойові дії.

Вагомим змін зазнав механізм притягнення платників податків до відповідальності за порушення інституційних правил оподаткування. На період дії воєнного стану звільнені від відповідальності за такі дії платників податків і зборів: недотримання термінів сплати податків і зборів та термінів подання податкової звітності; відсутність реєстрації у відповідних реєстрах; неподання електронних документів, що містять дані про фактичні залишки пального й обсяг обігу пального або спирту етилового. Після припинення або скасування воєнного стану зазначенні податкові порушення необхідно буде виконати протягом шести місяців.

Значних трансформацій зазнав механізм оподаткування ПДВ:

- на період дії правового режиму воєнного стану на пальне передбачено пільгову ставку податку в розмірі 7%, але не довше ніж до 1 липня 2023 р.;
- звільнено від оподаткування податком та ввізним митом імпорт нового обладнання для індустріальних парків;
- не буде оподатковуватися гуманітарна допомога, завезена громадськими організаціями.

Розширено повноваження органів місцевого самоврядування при встановленні місцевих податків та/або зборів і податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів.

Доцільно оперативно вносити зміни до податкового і митного законодавства в подальшому, з метою відновлення та стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах війни, але з мінімізацією втрат бюджетних надходжень.

З початком повномасштабної війни вагомим змін зазнала інституційна архітектура бюджетно-податкової політики країни. Роль податкових надходжень, як найважливішого джерела формування доходів Державного бюджету України, зменшилася, а кредитів від Міжнародних фінансових організацій, доходів від військових облігацій, а також двосторонніх кредитів та грантів – збільшилася [2].

Гібридна та повномасштабна агресії по різному вплинули на показники формування доходів Державного бюджету України. Після початку гібридної агресії 2014 р. за період березень-травень 2014 р. в порівнянні з березнем-травнем 2013 р. доходи Державного бюджету України (з офіційними трансфертами) становили 110,69%, податкові надходження тільки 98,07%, неподаткові надходження – 169,30%, доходи від операцій з капіталом - 192,37%, надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій,

донорських установ – 74,91%, надходження у цільові фонди – 88,84%. За вказаний період частка податкових надходжень у доходах Державного бюджету України (з офіційними трансфертами) зменшилася на 9,29 відс. пунктів, що свідчить про зменшення їхньої фіскальної ролі при формуванні доходів бюджету, а неподаткових надходжень навпаки збільшилася на 9,28 відс. пунктів (табл. 2).

Таблиця 2. Показники формування доходів Державного бюджету України після початку гібридної та повномасштабної агресії

Державний бюджет України (з офіційними трансфертами)	Гібридна агресія 2014 р.		Повномасштабна агресія 2022 р.	
	Зміна показника березня-травня 2014 р. до березня-травня 2013 р.		Зміна показника березня-травня 2022 р. до березня-травня 2021 р.	
	Сума доходів, %	Частка у доходах бюджету, відс. пунктів	Сума доходів, %	Частка у доходах бюджету, відс. пунктів
Доходи бюджету	110,69	-	116,18	-
Податкові надходження, у т.ч.:	98,07	- 9,29	96,27	- 14,73
- податок та збір на доходи фізичних осіб	105,07	- 0,11	103,14	- 1,26
- податок на прибуток підприємств	86,42	- 4,44	110,88	- 0,53
- рентна плата	124,17	+ 0,46	194,77	+ 2,99
- акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	75,95	- 2,89	57,41	- 3,04
- акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	164,99	+ 1,06	65,27	- 2,72
- ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	93,38	- 4,12	97,95	- 4,36
- ПДВ з ввезених на територію України товарів	89,00	- 5,40	73,88	- 10,58
- податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	86,40	- 0,82	59,83	- 1,50
Неподаткові надходження, у т.ч.:	169,30	+ 9,28	203,76	+ 9,71
- частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств	113,15	+ 0,01	726,02	+ 7,37
- кошти, що перераховуються НБУ	411,45	+ 11,70	115,33	- 0,03
Доходи від операцій з капіталом	192,37	+ 0,01	144,66	+ 0,01
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	74,91	- 0,11	53099,71	+ 5,61
Цільові фонди	88,84	- 0,02	45,51	- 0,02

Джерело: розроблено авторами за [5].

Після початку повномасштабної агресії 2022 р. за період березень-травень 2022 р. в порівнянні з березнем-травнем 2021 р. доходи Державного бюджету України (з офіційними трансфертами) становили 116,18%, податкові надходження лише 96,27%, неподаткові надходження – 203,76%, доходи від операцій з капіталом - 144,66%, надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ – 53099,71% (зросли у 530 разів), надходження у цільові фонди – 45,51%. За аналізований період частка податкових надходжень у доходах Державного бюджету України (з офіційними трансфертами) зменшилася на 14,73 відс. пунктів, що свідчить про ще більше зменшення їхньої фіскальної ролі при формуванні доходів бюджету за рахунок зменшення надходжень по акцизному податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг), ПДВ з ввезених на територію України товарів, а також податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції.

Військові дії також вплинули на структуру податкових надходжень Державного бюджету України:

- за період березень-травень 2014 р. у порівнянні з березнем-травнем 2013 р. частка податку та збору на доходи фізичних осіб у загальних податкових надходженнях зросла на 0,19 відс. пунктів, рентної плати на 1,22, акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) на 1,81, а таких податків як податку на прибуток підприємств зменшилася на 2,95 відс. пунктів, акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) на 2,55, ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на 1,55, ПДВ з ввезених на територію України товарів на 3,13, а також податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції на 0,55;

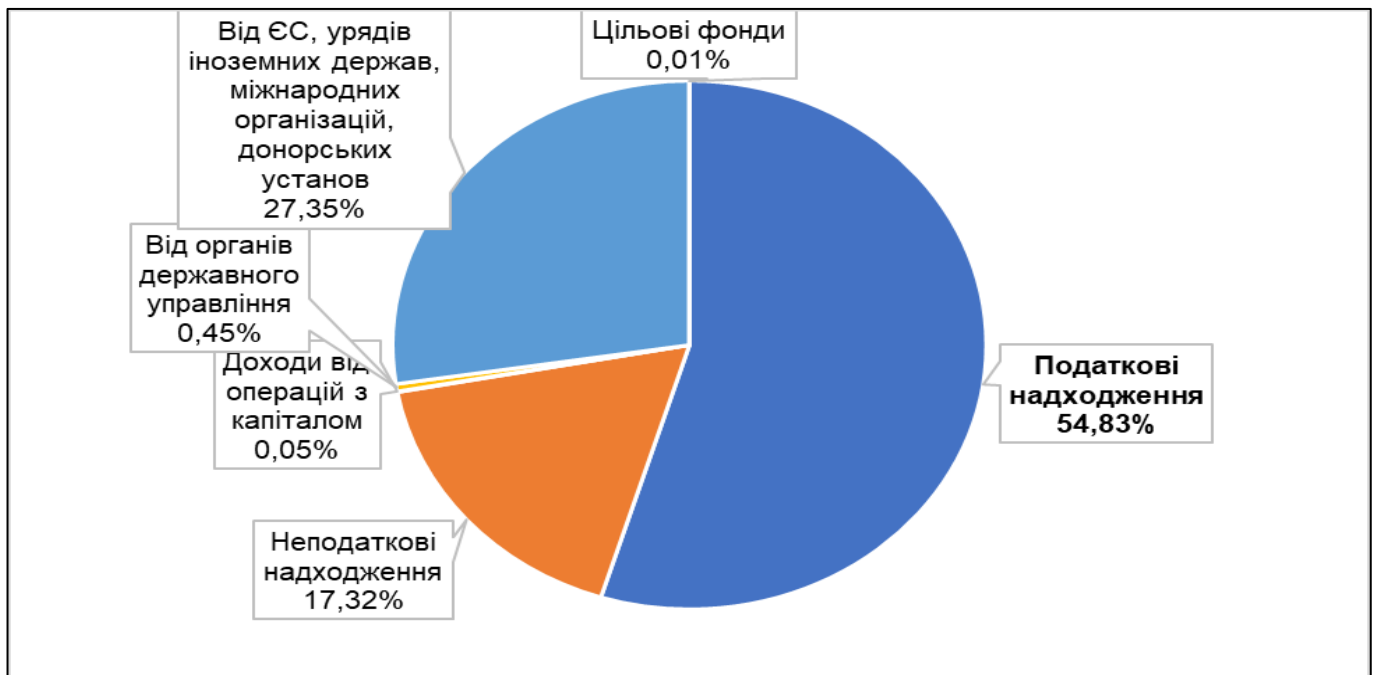
- за період березень-травень 2022 р. у порівнянні з березнем-травнем 2021 р. частка податку та збору на доходи фізичних осіб у загальних податкових надходженнях зросла на 0,93 відс. пунктів, податку на прибуток підприємств зменшилася на 2,05, ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на 0,56, рентної плати на 5,26, а таких податків як акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) зменшилася на 2,82 відс. пунктів, акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) на 2,33, ПДВ з ввезених на територію України товарів на 7,86, а також податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції на 1,36.

В умовах трансформації системи державних фінансів доцільним є вдосконалення податкових інституційних механізмів, які відповідають за формування доходів бюджетів усіх рівнів. Бюджет виступає важливим інструментом державного регулювання економіки країни, дієві механізми та інструменти формування його дохідної частини є необхідною умовою ефективної бюджетної політики [1, 4, 11, 12].

Аналізуючи структуру Державного бюджету України за січень-вересень 2022 р. за доходами відмітимо, що найбільшу частку становлять податкові надходження – 54,83% (за аналогічний період минулого року – 85,37%), надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ – 27,35% (відповідно 0,10%) та неподаткові надходження – 17,32% (13,52%). Зовсім незначну бюджетоформуючу роль відіграють доходи від операцій з капіталом – 0,05%, надходження від органів державного управління – 0,45% та цільових фондів – 0,01% (рис. 1).

У структурі податкових надходжень Державного бюджету України за січень-вересень 2022 р. найбільшу частку займали: внутрішні податки на товари та послуги 59,82%, податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості – 28,03%, рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів – 9,38%.

З урахуванням війни, значного падіння рівня життя населення, а також умов функціонування ринків підакцизної продукції, актуальним та можливим було сповільнення або ж скасування запланованих підвищень ставки акцизного податку з 01 січня 2023 р. Насамперед це стосується такої підакцизної групи як тютюнові вироби, а саме – сигарети, стіки для тютюнових виробів для нагрівання тощо. Галопуюча динаміка тіньового сегменту ринку тютюнових виробів вказує на необхідність розробки системи заходів щодо протидії ухиленню від акцизного оподаткування.

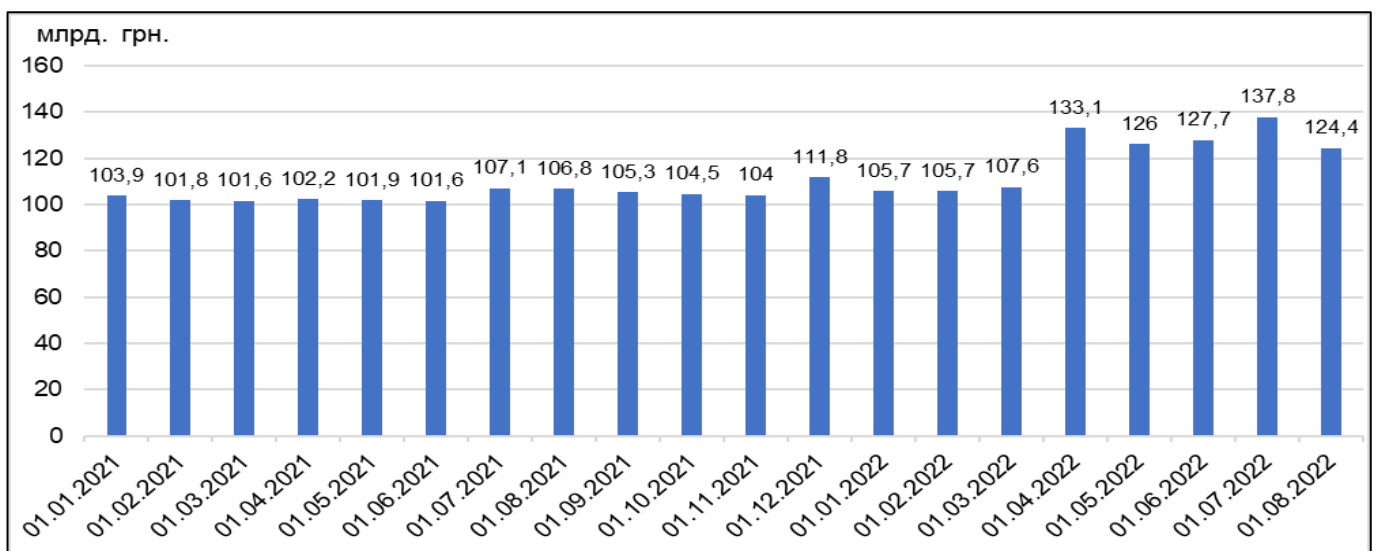
Рисунок 1. Структура Державного бюджету України за січень-вересень 2022 року за доходами
Джерело: побудовано за даними [13-15].

Середньорічна питома вага нелегального обігу тютюнових виробів в Україні за 6 років зросла з 2% у 2017 р. до 16% у 2021 р., відповідно за минулий рік недонаходження доходів бюджету від даного виду акцизу

навіть за консервативними оцінками склали близько 15–16 млрд грн. Галопуючі темпи розширення тіншового ринку сигарет збереглися і у 2022 р., за даними аналітичної агенції KANTAR у серпні 2022 р. його розмір складає 21,9%. Відповідно оцінювання потенційних втрат надходжень акцизного податку з тютюну і тютюнових виробів становить понад 22 млрд грн. В умовах зниження купівельної спроможності населення важливо не допустити ще більшого збільшення частки нелегального обігу тютюнових виробів, що є системним викликом для держави та контролюючих органів. Натомість, можливим є збільшення фіскальної значимості акцизного податку, розширивши базу оподаткування ним. До підакцизних товарів за прикладом багатьох країн ОЕСР, зокрема ЄС, можна включити солодкі безалкогольні напої – газовані води, енергетики, холодний чай тощо. За висновками Всесвітньої організації здоров'я раціонально, використовуючи фіскальний інструментарій обмежити споживання даних виробів, особливо неповнолітніми. Ще класик економічної теорії А. Сміт зауважував, що цукор є одним з товарів масового вжитку, і одночасно не товаром першої необхідності, тому являє собою гарний приклад об'єкту оподаткування акцизним податком. Фіскальний потенціал податку за різними моделями, в залежності від розміру ставки податку знаходиться в межах 3–4,5 млрд грн на рік, які можуть використовуватись на нагальні потреби держави в сучасних умовах.

Європейський досвід реалізації податкової політики останніх років свідчить про загально виражену тенденції поступового зниження ставок податку на доходи фізичних осіб та прибуток. Пандемія COVID-19 інтенсифікувала приклади використання низки податкових пільг у сфері стимулювання зайнятості та підтримки рівня доходів найменш оплачуваних працівників. Податкова політика країн ЄС спрямована на створення конкурентних переваг у сфері оподаткування праці та капіталу, адже дані засоби виробництва є ключовими у забезпеченні сталого економічного розвитку. Слід наголосити, що у нашій державі за сучасних умов ведуться фахові дискусії щодо доцільності зменшення рівня оподаткування доходів населення з метою детінізації доходів та модифікації підходів щодо справляння податку на прибуток. Разом з тим, в умовах воєнного стану реалізація змін, що може знизити бюджетні надходження не є доречними в контексті забезпечення обороноздатності держави та макроекономічної стабільності. Проте після особливого періоду питання реформування податкової системи держави є надзвичайно актуальним. І основний акцент реформи має бути зосереджений на створенні сприятливих умов для залучення капіталу, зокрема іноземного для післявоєнної відбудови України і підтримки високого рівня зайнятості. Одними з можливих фіскальних компенсаторів є подальший розвиток механізму екологічного оподаткування, що може забезпечити додаткові надходження. Актуальним і необхідним є імплементація у практичну площину та адаптація до вітчизняних умов наступних елементів екологічного оподаткування: диференціація ставок акцизного податку з нафтопродуктів за екологічними показниками палива у комплексі з нормативами щодо вмісту в ньому шкідливих речовин.

Сучасний етап розвитку податкових відносин характеризується посиленням деструктивного впливу податкового боргу на стан формування доходів бюджету. З моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України податковий борг платників податків збільшився на 16,8 млрд. грн., що у 10 разів більше, аніж за весь 2021 рік. За минулий 2021 р. податковий борг виріс тільки на 1,7 млрд. грн. (рис. 2).

Рисунок 2. Загальна сума податкового боргу (без врахування митних платежів), млрд. грн.
Джерело: побудовано за даними [7].

Одним із важливих завдань податкової політики є забезпечення повноти сплати платниками податків і зборів, нарахованих податкових зобов'язань. Рівень податкового боргу, відображаючи ефективність діяльності державних інституцій, на яких покладений обов'язок адміністрування податків і зборів, негативно впливає на стан виконання бюджету країни, зменшує дієвість бюджетно-податкової політики [2, 11, 12].

Висновки. Повномасштабна військова агресія Російської Федерації має вагомий вплив на джерела формування доходів Державного бюджету України: за січень-вересень 2022 року найбільшу частку доходів становлять податкові надходження – 54,83%. Проте, за аналогічний період 2021 року їх частка становила - 85,37%, що свідчить про значне зменшення їхньої бюджетоформуючої ролі. Доцільно забезпечити інституційні перетворення податкової політики з метою підвищення її транспарентності, справедливості, фіскальної спроможності. Важливо покращувати технологічну складову розвитку податкової служби, яка б ефективно адмініструвала податки та збори, надавала якісні та зручні адміністративні послуги платникам податків і зборів.

Домінантними напрямками розвитку податкової політики держави в сучасних умовах має стати:

- ефективне управління діяльністю податкових інституцій за рахунок підвищення рівня автоматизації робочих процесів та процедур, створення умов для забезпечення стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, подальшого удосконалення системи внутрішнього контролю органів Державно податкової служби України, зокрема оновлення моделі функціонального та структурного забезпечення їхньої діяльності.

- нова якість адміністрування податків і зборів з урахуванням масштабних викликів пов'язаних із запровадженням воєнного стану, зокрема: трансформація підходів та процедур податкових перевірок, значне спрощення адміністрування податків, удосконалення погашення податкового боргу, посилення системи контролю за ухиленням від оподаткування, поліпшення прогностико-аналітичної роботи, враховуючи нові системні ризики;

- комплексна боротьба з ухиленням від оподаткування на основі імплементації міжнародних стандартів та покращення наявних аналітичних інструментів: дієве управління податковими ризиками та підвищення аналітичної спроможності фіскальних органів, подальший розвиток системи податкового контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів, посилення міжнародної співпраці по обміну інформацією в сфері оподаткування, реалізація концепції стимулювання добровільної сплати податків.

Затяжна тривалість війни та суттєве зростання дефіциту бюджету обумовлює необхідність розширення фіскального простору країни, що є актуальним напрямком подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Чугунов І. Я., Канєва Т. В. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія. За заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. 376 с.
2. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *SCIENTIA FRUCTUOSA*. 2022. № 5. С. 124–137.
3. Чугунов І. Я., Нікітішин А. О. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 4. С. 31–41.
4. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42–52. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p42
5. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
6. Швабій, К. Пріоритети податкової політики держави в Україні. 2021. *Світ фінансів*. Вип. 1. С. 149-162.
7. Auerbach, A. J. (2018). Measuring the effects of corporate tax cuts. *Journal of Economic Perspectives*, 32(4), 97-120.
8. Bianchi, F., & Ilut, C. (2017). Monetary/fiscal policy mix and agents' beliefs. *Review of economic Dynamics*, 26, 113-139.
9. Boston, J., & Prebble, R. (2013). The role and importance of long-term fiscal planning. *Policy Quarterly*, 9(4).
10. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія. За ред. А. М. Соколовської ; ДННУ «Акад. фін. управління». К., 2017. 448 с.
11. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. *Scientific Route*. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
12. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.
13. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
14. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
15. Офіційний сайт опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/tax-debts-in-war>

References

1. Chuhunov I. Ia., Kanieva T. V. (2015). Derzhavne finansove rehulivannia ekonomichnykh peretvoren : monohrafiia [State financial regulation of economic transformations: monograph] Za zah. red. A.A. Mazaraki. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet, 376 p. [in Ukr.].
2. Chuhunov I., Pasichnyy M., Nikitishyn A. (2022). Dokhody Derzhavnogo byudzhetu Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu [State budget revenues of Ukraine amid martial law]. *Scientia fructuosa*, 5, 124–137. [in Ukr.].
3. Chuhunov I. Ya., Nikitishyn A. O. (2019). Podatkova bezpeka derzhavy [Tax security of the state]. *Visnyk KNTEU*, 4, 31–41. [in Ukr.].
4. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T. & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 42–52. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p42 [in Engl.].
5. Nikitishyn, A. O. (2019). Podatkova polityka v umovah ekonomichnykh peretvoren' [Tax policy in the context of economic transformation]. Kyiv: Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t [in Ukr.].

6. Shvabiy, K. (2021). *Priorytety podatkovoyi polityky derzhavy v Ukraini [State tax policy priorities in Ukraine]*. *Svit finansiv*, 1, 149-162. [in Ukr.].
7. Auerbach, A. J. (2018). *Measuring the effects of corporate tax cuts*. *Journal of Economic Perspectives*, 32(4), 97-120. [in Engl.].
8. Bianchi, F., & Illut, C. (2017). *Monetary/fiscal policy mix and agents' beliefs*. *Review of economic Dynamics*, 26, 113-139. [in Engl.].
9. Boston, J., & Prebble, R. (2013). *The role and importance of long-term fiscal planning*. *Policy Quarterly*, 9(4). [in Engl.].
10. *Podatkova harmonizatsiia v Ukraini v umovakh realizatsii Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu i YeS [Tax harmonization in Ukraine under the terms of the Association Agreement between Ukraine and the EU]*. Kyiv: DNNU «Akad. fin. upravlinnia», 2017. [in Ukr.].
11. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et al. (2018). *Budget policy of social development*. Chugunov I. (Ed.). *Scientific Route*. Tallinn, Estonia [in Engl.].
12. Pasichnyj, M. D. (2019). *Finansova polityka derzhavy [Financial Policy of the State]*. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukr.].
13. *Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy*. [Official site of the National Bank of Ukraine]. URL: <https://bank.gov.ua>
14. *Ofitsiynyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy*. [Official site of the Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
15. *Ofitsialnyy sayt Opendatabot [Official website of Opendatabot]*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/tax-debts-in-war>

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Пасічний Микола Дмитрович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет
02156, м. Київ, Кіото 19

e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua

orcid.org/0000-0001-7663-776X

Нікітішин Андрій Олександрович, доктор економічних наук, доцент, декан фінансово-облікового факультету, Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
вул. Анатолія Бортняка, буд. 6, кв.2, м. Вінниця, 21037, Україна

e-mail: nikitishinao@ukr.net

orcid.org/0000-0002-7951-4017

DATA ABOUT THE AUTHORS

Pasichnyi Mykola, Sc.D., Associate professor, Professor of Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics
02156, Kyiv, 19, Kioto st.

e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua

Nikitishin Andriy, Sc.D., Associate Professor, Professor of the Department of Finance
Dean of the Faculty of Accounting and Finance
Vinnitsia Institute of Trade and Economics SUTE

21037, Ukraine, Vinnitca, Anatolia Bortnyaka str 6, ap. 2.,

e-mail: nikitishinao@ukr.net

УДК 336.71

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-55-139-145>

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БАНКУ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Слюсар С. Т.
Прихідько Р. В.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти формування маркетингової стратегії розвитку банківського сектору.

Метою статті є дослідження існуючих аспектів формування маркетингової стратегії та визначення на їх основі сучасних підходів щодо формування маркетингової стратегії банку.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень: порівняльний, аналітичний, вибірковий, діалектичний, системний підхід, індукція та дедуція, узагальнення.